Eduskunnan hallintovaliokunta

HaV kuulemispyyntö - HE 173/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle rajanylitystietojärjestelmää ja Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmää koskevaksi täydentäväksi lainsäädännöksi

Keskusrikospoliisin lausunto

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt Keskusrikospoliisilta kirjallista lausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle rajanylitystietojärjestelmää ja Euroopan matkustustieto- ja -lupajärjestelmää koskevaksi täydentäväksi lainsäädännöksi (173/2021 vp).

Keskusrikospoliisi on osallistunut hallituksen esityksen valmisteluvaiheessa Sisäministeriön asettaman EES- ja ETIAS-asetusten edellyttämän lainsäädäntöhankkeen työryhmätyöhön ja lainsäädäntömuutosten valmistelemiseen. Keskusrikospoliisi on lausunut esityksestä sen valmistelun aikana ja Sisäministeriön kirjattuun lausuntopyyntöön (asianumero VN/15289 /2021) Poliisihallituksen ja Keskusrikospoliisin yhteisenä lausuntona 10.8.2021 (POL-2021-67707).

Keskusrikospoliisi kannattaa esityksen tavoitteita, mutta nostaa esille muutamia huomioita esityksen sisällöstä.

EES- ja ETIAS- asetusten luomien EU laajuisten tietojärjestelmien tavoitteena on paitsi ulkorajavalvonnan parantaminen, sääntöjenvastaisen maahanmuuton estäminen ja muuttovirtojen hallinnan helpottaminen, myös edistää terrorismirikosten ja muiden vakavien rikosten torjumista, havaitsemista ja tutkimista. Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen on poliisin keskeistä tehtäväkenttää sisältäen terrorismin ja vakavan rikollisuuden vaikutusten ennaltaehkäisemisen.

Terrorismirikosten ja muiden vakavien rikosten torjunnassa on välttämätöntä, että nimetyillä viranomaisilla on tehtäviensä hoitamiseksi käytössään mahdollisimman ajan tasalla olevat tiedot. Lainvalvontatarkoituksessa sekä terrorismirikosten tai muiden vakavien rikosten torjumiseksi, havaitsemiseksi ja tutkimiseksi tietojen hakeminen EES- ja ETIAS- tietokannoista on katsottava olevan oikeasuhteista ja tietojen saanti keskitetystä lainvalvontakäytön keskusyhteyspiste toteutuksesta huolimatta nopeaa ja sujuvaa. Keskusyhteyspisteiden perustaminen ja ylläpitäminen edellyttää poliisissa hallinnollista työtä. Keskusrikospoliisi painottaa, että viranomaisten EES- ja ETIAS- lainvalvontatarkoituskäytön keskusyhteyspistetehtävä on

resursoitava riittävästi ja huomioitava uutena EU asetusten velvoittamana tehtävänä viranomaisten toiminnan budjetointia suunniteltaessa.

EES- ja ETIAS- lainvalvontatarkoituskäytön keskusyhteyspiste toiminnan järjestäminen viranomaisessa

Hallituksen esityksen kohdan 4.2.1 *Vaikutukset viranomaisten toimintaan* kappaleessa *Lainvalvontakäytön keskusyhteyspisteet* mukaan poliisiin (Keskusrikospoliisiin) ja Tulliin perustettavien lainvalvontakäytön keskusyhteyspisteiden tehtävänä on arvioida ja toteuttaa toimivaltaisten viranomaisten pääsy EES- ja ETIAS-järjestelmien tietoihin terrorismirikosten tai muiden vakavien rikosten torjumiseksi, havaitsemiseksi tai tutkimiseksi asetuksissa säädettyjen edellytysten täyttyessä. Keskusyhteyspisteet vastaisivat kyselyiden lainmukaisuudesta ja tietojen käytön valvonnasta omalta osaltaan. Rajavartiolaitoksen esikunta vastaa kuitenkin rekisterinpitäjänä keskusyhteyspisteen toiminnan lainmukaisuudesta suhteessa rekisteröityihin sekä toiminnan yleisestä laillisuusvalvonnasta.

Esityksen säännöskohtaiset perustelut kohdassa 7.1 *Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa, 18 §. Rekisterinpitäjä* mukaan Rajavartiolaitoksen esikunnan rekisterinpitovastuu ulottuisi myös lainvalvontakäytön keskusyhteyspisteiden (keskusrikospoliisi ja Tulli) toimintaan. Rajavartiolaitoksen esikunnalle on siten keskitetty vastuu henkilötietojen käsittelyn valvonnasta ja rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisesta, mutta kukin toimivaltainen viranomainen vastaisi kuitenkin viime kädessä oman toimintansa lainmukaisuudesta.

Hallituksen esityksen kohdassa 7.4 *Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 18 a §* on kirjattu: Keskusrikospoliisilla ja Tullilla on jo voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti useita kansainväliseen tiedonvaihtoon liittyviä tehtäviä. Keskusrikospoliisilla ja Tullilla on siten hyvät edellytykset vastata myös EES-järjestelmään ja ETIAS-keskusjärjestelmään tehtävien lainvalvontakyselyiden yhteyspisteiden toiminnasta. Keskusrikospoliisin ja Tullin vastuulla on varmistaa keskusyhteyspisteiden mahdollisuus hoitaa tehtäväänsä riippumattomasti.

Keskusrikospoliisi kiinnittää huomiota, ettei esityksestä laki luonnos lausuntopalauteen täydennyskirjauksista huolimatta edelleenkään selviä kuinka asetusten mukainen lainvalvontakäytön keskusyhteyspisteiden riippumattomuus vaatimus käytännössä toteutetaan. Lisäksi Keskusrikospoliisi kyseenalaistaa edelleen kahden erillisen, kahteen viranomaiseen, poliisiin (Keskusrikospoliisiin) ja Tulliin identtisesti asetusten vaatimusten mukaisesti perustettavaan keskusyhteyspisteen tarkoituksenmukaisuuden. Keskusrikospoliisi painottaa, että keskeistä on EU asetusten (EU 2018/1240 ja EU 2017/2226) tavoitteiden ja vaatimusten mukaisesti täydennettävällä kansallisella lainsäädännöllä varmistaa se, että paitsi vastuuviranomaisten myös muiden viranomaisten toimivaltuudet, tehtäväroolit ja tietojärjestelmien käytön tietosuojamäärittelyt, ohjeistus ja prosessit ovat ennustettavat

ja symmetriset sekä viranomaistoiminta on kustannustehokasta. Rinnakkaisten, ristiintyvien tai päällekkäisten itsenäisten tehtävien tai toimivaltuuksien säätäminen ei ole selkeiden vastuiden määrittymisen ja lainmukaisen prosessoinnin näkökulmasta toivottavaa ja asettaa haasteita viranomaisten toiminnan järjestämiselle.

EES- ja ETIAS- tietojen lainvalvontakäytön osalta esityksen 2.1.2 / 2.2.2 *Pääasiallinen sisältö* kappaleissa *Vastuu tietojen käsittelystä ja tietojen edelleen luovuttaminen* todetaan, että asetusten säännösten lisäksi henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annettua lakia (1054/2018), eli ns. rikosasioiden tietosuojalakia. Kun jäsenvaltio käsittelee, vaikka ETIAS- keskusjärjestelmässä henkilötietoja, ETIAS asetuksen 57 artiklan mukaan yleisen tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 7 kohdassa tarkoitetuksi rekisterinpitäjäksi katsotaan kansallinen ETIAS-yksikkö (Rajavartiolaitos). Sille on keskitetty vastuu kyseisen jäsenvaltion ETIAS-keskusjärjestelmässä suorittamasta henkilötietojen käsittelystä. Rajavartiolaitoksen esikunnan rekisterinpitovastuu ulottuu lisäksi järjestelmien lainvalvontakäytön keskusyhteyspisteiden toimintaan. Rikosasioiden tietosuojalain 14 § *Rekisterinpitäjän vastuut* mukaan rekisterinpitäjä vastaa siitä, että henkilötietoja käsitellään lainmukaisesti ja rekisterinpitäjän on toteutettava tarvittavat säädetyn vastuun edellyttämät tekniset ja organisatoriset toimenpiteet. Toimenpiteiden toteuttamisessa on otettava huomioon käsittelyn luonne, laajuus, asiayhteys ja tarkoitukset sekä luonnollisten henkilöiden oikeuksiin kohdistuvat riskit.

EES- ja ETIAS lainvalvontakäytön keskusyhteyspiste rooleja itsessään on näissä asiakohdissa avattu riittävästi EES- ja ETIAS- tietoihin pääsyn osalta mm. esityksen *2.1.2 Pääasiallinen sisältö* kappaleessa *Rajanylitystietojen käsittely lainvalvontatarkoituksessa* ja 2.2.2. *Pääasiallinen sisältö* kappaleessa *Viranomaisten pääsy ETIAS-keskusjärjestelmään* EES asetuksen 32 artiklassa ja ETIAS -asetuksen 52 artiklassa säädettyyn viitaten, mutta Keskusrikospoliisi kuitenkin huomauttaa, että määrittely siitä kuinka ko. lainvalvontakäytön edellytysten ja oikeasuhtaisuus vaatimusten, pyynnön hyväksyttävyys todentamisen (tiedonhallinnan) edellyttämiä kirjaustietoja selkeästi käsitellään ja poistetaan puuttuu. ETIAS asetuksen 70 artiklan *Tietoihin tutustumista terrorismirikosten tai muiden vakavien rikosten torjumiseksi, havaitsemiseksi ja tutkimiseksi koskeviin pyyntöihin liittyvien lokitietojen säilyttäminen* mukaan ETIAS - keskusyhteyspistetehtävään liittyvät laajat pyyntöihin liittyvien lokitietojen säilyttämisvelvoitteet.

Keskusrikospoliisi esittää, että lainvalvontakäytön tietojen käsittelystä ja poistamisesta tulisi asetus vaatimusten mukaisen toteutuksen selkeyttämiseksi säätää viranomaisten henkilötietolaeissa ja Hallituksen esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa.

Keskusyhteyspiste poliisiyksikön kirjaus

Hallituksen esityksen kohdassa 4. *Ehdotukset ja niiden vaikutukset*, 4.1 *Keskeiset ehdotukset* esitetään, että Keskusrikospoliisiin sijoitettaisiin EES-asetuksen 29 artiklassa ja ETIAS-asetuksen 50 artiklassa tarkoitetut keskusyhteyspisteet tietojen saamiseksi EES- ja ETIAS järjestelmistä terrorismirikosten ja muiden vakavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi. Asiasta säädettäisiin poliisin henkilötietolaissa. Lakiesityksen 18 a §:n 1 ja 2 momenteissa ehdotetaan määriteltäväksi lain tasolla poliisin kansalliseksi yhteyspisteeksi Keskusrikospoliisi. Määrittely on tehty poliisin osalta poliisiyksikkökohtaisesti, kun taas Tullin ja Rajavartiolaitoksen osalta määrittely on tehty viranomaiskohtaisesti.

Keskusrikospoliisi esittää, että myös poliisin yhteyspiste määriteltäisiin lakiesityksen 18 a §:n 1 ja 2 momenteissa poliisiksi. Keskusrikospoliisi on Poliisihallituksen alainen valtakunnallinen poliisiyksikkö. Laki poliisin hallinnosta 4 § (10.7.2015/860) mukaan Poliisihallitus on poliisin keskusviranomaisena vastuussa alaistensa poliisiyksiköiden tulosohjauksesta ja voimavarojen suuntaamisesta niille. Poliisihallitus antaa tarvittaessa tarkempia määräyksiä keskusrikospoliisin tehtävistä, mikä mahdollistaa poliisin tehtävien hallitut muutokset esimerkiksi organisaatiorakenteiden muuttuessa.

Keskusrikospoliisin päällikkö Robin Lardot

Ylitarkastaja Marko Jokela

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 28.09.2022 klo 16:43. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.